

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน ในบทนี้คณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยในแต่ละประเด็น ดังนี้

1. ระเบียบวิธีวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
3. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบเครื่องมือ
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การตรวจสอบข้อมูล
7. การจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงข้อมูล
8. การวิเคราะห์ข้อมูล
9. การนำเสนอ
10. การอนุมานผลการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยทางสังคมวิทยา (sociology) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative methodology) ซึ่งมีทั้งการศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ได้รับจะมีการตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลในการวิจัย ก่อนที่จะเชื่อมโยงสู่การสังเคราะห์และวิเคราะห์ผลการวิจัยในลำดับต่อไป

การเก็บข้อมูลเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เช่น ประวัติความเป็นมา ที่ตั้งศูนย์เรียนรู้ หลักสูตรเรียนรู้ จำนวนเกษตรกรต้นแบบ การจัดอบรม ปัญหาอุปสรรค เกียรติบัตรและรางวัล แนวทางการพัฒนาในอนาคต เป็นต้น คณะผู้วิจัยจะใช้ทั้งการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่ในแต่ละประเด็นให้เป็นระบบ ซึ่งนอกจากข้อมูลที่ได้จะถูกตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือในกระบวนการเก็บข้อมูลแต่ละส่วนแล้ว ข้อมูลที่สำคัญในบางประเด็นจะถูกนำไปตรวจสอบอีกครั้งในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ข้อมูลได้รับการยืนยันอีกครั้ง

การศึกษาคุณลักษณะของปราชญ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะใช้กระบวนการควบคู่ไปกับการศึกษาข้อมูลเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการถอดองค์ความรู้จากวิถีชีวิต วัตรปฏิบัติ และกิจกรรมที่เครือข่าย ฯ ร่วมกันทำในสถานการณ์จริง พร้อมกับเรียบเรียงข้อมูลเอกสารหลักฐานเชิงประจักษ์ ยืนยันสนับสนุนคุณลักษณะที่ค้นพบ รวมถึงนำไปให้กลุ่มเป้าหมายยืนยันอีกครั้งว่า คุณลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่มียุอยู่ในตัวตนของปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือจริง

การศึกษาตัวชี้วัดปราชญ์ต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะผู้วิจัยจะใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และเอกสารหลักฐานที่เชื่อถือได้ เช่น ตัวบุคคล การดำรงชีวิต สถานะทางสังคม เกียรติบัตร หรือรางวัลที่ได้รับ ฯลฯ เพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อมูลซึ่งกันและกัน จากนั้นคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบแล้วทั้งหมด มาสังเคราะห์ตัวชี้วัดออกใน 7 องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม และความสมดุลมั่นคงยั่งยืน โดยในแต่ละองค์ประกอบจะแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับตนเอง ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับประเทศ จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ส่งคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ ที่ได้ให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมบูรณ์ ถูกต้อง การใช้ภาษา และความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของตัวชี้วัด

เมื่อคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ ได้รับการตรวจสอบในเบื้องต้นแล้ว คณะผู้วิจัยได้เชิญตัวแทนกลุ่มเป้าหมายจากแต่ละเครือข่าย ๆ เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการโดยจัดขึ้น 2 ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มาจากคนละเครือข่าย ๆ กัน ทั้งนี้ ในการประชุมเชิงปฏิบัติการแต่ละครั้ง คณะผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มย่อยที่มีกลุ่มเป้าหมายในแต่ละเครือข่าย ๆ รวมอยู่ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์คุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ ที่มีอยู่ ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ในแต่ละประเด็นอย่างละเอียดอีกครั้ง ซึ่งหากสมาชิกเห็นว่ามีความคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ ใดที่เห็นว่าใกล้เคียงกันหรือเข้ากันได้ก็สามารถที่จะนำมารวมกันหรือพัฒนาขึ้นมาใหม่ได้ อีกทั้งหากเห็นว่าคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ ที่มียังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ก็สามารถเพิ่มเติมเข้าไปได้ จนสมาชิกในกลุ่มเห็นว่าถูกต้องเพียงพอแล้ว แต่ละกลุ่มก็จะจัดเรียงตามลำดับความสำคัญคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ ที่สมาชิกเห็นว่าสำคัญจากมากไปหาน้อย จากนั้นแต่ละกลุ่มนำเสนอในที่ประชุมใหญ่ เพื่อให้สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติรับฟังแล้ววิพากษ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อรวมคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ เข้าเป็นชุดเดียวกันในการประชุมแต่ละครั้ง

เมื่อที่ประชุมเชิงปฏิบัติการได้รวมชุดของคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ เข้าเป็นชุดเดียวกันพร้อมเรียงลำดับความสำคัญในแต่ละประเด็นแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำมาสรุปเขียนลงบนกระดาษแบบ (กระดาษปรีฟ) ตัวอักษรขนาดใหญ่พอสมควร ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการทุกคนสามารถมองเห็นได้ชัดเจน โดยแบ่งออกเป็นคุณลักษณะของปราชญ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียง 1 ชุด และตัวชี้วัดปราชญ์ต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง 28 ชุด (7 องค์ประกอบ ๆ ละ 4 ระดับ) ซึ่งแต่ละชุดแยกกันพร้อมกับติดป้ายบอกรอบ ๆ พื้นที่ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ จากนั้นผู้วิจัยจะให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนมีเวลาได้ศึกษาคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ แต่ละชุดอีกครั้งหนึ่ง จนสมาชิกเห็นว่าเพียงพอแล้ว คณะผู้วิจัยได้แจกเครื่องหมายในรูปของสติ๊กเกอร์ (sticker) ให้คนละ 29 ชุด ๆ ละ 3 หมายเลข (สติ๊กเกอร์แต่ละชุดจะมีหมายเลข 1-3 กำกับอยู่) ดังนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการแต่ละคนจะได้สติ๊กเกอร์คนละ 87 ชิ้น ซึ่งคณะผู้วิจัยกำหนดให้แต่ละคนนำสติ๊กเกอร์ที่ได้ไปติดที่คุณลักษณะและตัวชี้วัด ๆ ที่ตัวเองเห็นว่าสำคัญที่สุด โดยเลือกประเด็นละ 3 ข้อ อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจดังกล่าวเป็นไปอย่างอิสระ หมายความว่า แต่ละคนสามารถติดสติ๊กเกอร์ในประเด็นใดประเด็นหนึ่งมากกว่า 1 ชิ้นก็ได้หากเห็นว่าประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญในทัศนะของตนเอง จากนั้นคณะผู้วิจัยจะนับรวมค่าคะแนนโดยกำหนดให้สติ๊กเกอร์ 1 ชิ้นเท่ากับ 1 คะแนน เพื่อเรียงลำดับความสำคัญของคุณลักษณะ

และตัวชี้วัด ๑ อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ หากมีประเด็นใดที่มีค่าคะแนนเท่ากัน คณะผู้วิจัยจะเรียงลำดับตามที่สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมได้กำหนดมาก่อนหน้านั้น เมื่อจัดประชุมเชิงปฏิบัติการทั้ง 2 ครั้งเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยจะนำคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๑ มารวมกันพร้อมกับค่าคะแนน จากนั้นส่งให้ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง ทั้งนี้ หากมีคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๑ ที่เห็นว่า สอดคล้องเข้ากันได้ก็จะรวมกันให้เป็นประเด็นเดียวกัน ซึ่งคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๑ ที่ได้จะถูกนำกลับไปตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง ด้วยกระบวนการสะท้อนกลับ (reflexive process) ไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำคุณลักษณะและตัวชี้วัด ๑ เหล่านั้นไปสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม และตรวจสอบกับเอกสารหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อยืนยันความถูกต้อง

ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้รับมาทั้งหมดคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความถูกต้อง นำเชื่อถือ สังเคราะห์ และวิเคราะห์ ซึ่งหากมีข้อสงสัยหรือมีข้อมูลที่คลุมเครือไม่ชัดเจนก็จะนำกลับไปตรวจสอบกับแหล่งที่มาของข้อมูลอีกครั้งหนึ่งหรือนำข้อมูลไปตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลอื่น ๆ จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม นำเสนอโดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้รับมาประกอบการนำเสนออย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ จากภาคสนาม และจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อยืนยันในสิ่งที่ค้นพบในแต่ละประเด็น

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 12 เครือข่าย โดยมีประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. ประชากร ประกอบด้วย

1.1 เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 12 เครือข่าย ซึ่งสำนักงานกองทุนเพื่อสังคมได้บันทึกชีวประวัติและแนวคิดในหนังสือพลังรากหญ้าพลังแผ่นดิน รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (CD-Rom) ในนามเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน โดยเครือข่าย ๑ มีการดำเนินการกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย

1.1.1 เครือข่ายพ่อค้าต๋อง ภาษี “ปราชญ์ชาวบ้านนักคิด นักพูด นักปฏิบัติ แห่งยุคสมัย” อยู่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 8 บ้านโนนเขวา ตำบลหัวฝาย อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราชญ์ชาวบ้านผู้ได้รับฉายา “ฟูกโอะกะเมืองไทย”

1.1.2 เครือข่ายพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา “ปราชญ์ชาวบ้านนักสู้ชีวิต” อยู่บ้านเลขที่ 138 หมู่ที่ 6 บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

1.1.3 เครือข่ายพ่อชาลี มาระแสง (เสียชีวิต) “ปราชญ์ชาวบ้านนักปลูกต้นไม้” อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 10 บ้านกุดชวย ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

1.1.4 เครือข่ายพ่อเชียง ไทยดี “ปราชญ์ชาวบ้านนักวิจัยรุ่นลายคราม” อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 2 บ้านอนันต์ ตำบลยาง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

1.1.5 เครือข่ายพ่อทองหล่อ เจนไธสง (เสียชีวิต) “ปราชญ์ชาวบ้านผู้พึ่งตนเองด้วยการออม” อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 2 บ้านหายโศก ตำบลหายโศก อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

1.1.6 เครือข่ายพ่อทัศน์ กระยอม (เสียชีวิต) “ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดขอนแก่นผู้สำเร็จได้เพราะ 5 พระ” อยู่บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 6 บ้านโสกน้ำขาว ตำบลก้านเหลือง อำเภอน้อย จังหวัดขอนแก่น

1.1.7 เครือข่ายพ่อบุญเต็ม ชัยลา “ปราชญ์ชาวบ้านนักจัดการอารมณ์ศิลปิน” อยู่บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 4 บ้านดงบัง ตำบลคอนนิม อำเภอน้อย จังหวัดขอนแก่น

1.1.8 เครือข่ายพ่อประคอง มนต์กระโทก (อุปสมบท) “ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดนครราชสีมา” อยู่บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 4 ตำบลพลับพลา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

1.1.9 เครือข่ายพ่อผอง เกตพิบูลย์ “ปราชญ์ชาวบ้านครูบ้านาญผู้เจริญรอยตามพระยุคลบาท” ผู้สร้าง “สวนเกษตรจันทรา” อยู่บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 7 ตำบลโคกสง่า อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น

1.1.10 เครือข่ายพ่อผาย สร้อยสระกลาง “ปราชญ์ชาวบ้านนักจัดการจังหวัดบุรีรัมย์” อยู่บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 4 ตำบลโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

1.1.11 เครือข่ายพ่อมหาอยู่ สุนทรธัย (เสียชีวิต) “ปราชญ์ชาวบ้านอาวุโสของภาคอีสานที่มีความสุข” อยู่เลขที่ 6 หมู่ที่ 4 บ้านตะแบก ตำบลสลักได อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

1.1.12 เครือข่ายพ่อสุทินันท์ ปรัชญพฤทธิ “ปราชญ์ชาวบ้านที่ไม่ยอมหยุดเรียนรู้” อยู่ที่บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 11 บ้านปากช่อง ตำบลสนามชัย อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

2. กลุ่มเป้าหมาย สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ทั้งจากการสังเกต สัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรกรต้นแบบ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีการ สัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 198 คน สทนากลุ่มจำนวน 20 กลุ่ม ผู้เข้าร่วม 92 คน และประชุมเชิงปฏิบัติการ 2 ครั้ง ผู้เข้าร่วมรวม 151 คน รวมกลุ่มเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 257 คน โดยไม่นับซ้ำและไม่รวมคณะผู้วิจัย ทั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายบางคนจะถูกเก็บรวบรวมข้อมูล และเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยมากกว่า 1 ครั้ง (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก)

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้นำเครื่องมือและอุปกรณ์ช่วยสำหรับการวิจัย เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยมีประสิทธิภาพและตรงวัตถุประสงค์มากที่สุด ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้คณะผู้วิจัยทำการคัดเลือก พัฒนา และปรับปรุงให้เหมาะสม พร้อมกับมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการวิจัยตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งเครื่องมือในการวิจัยที่คณะผู้วิจัยเลือกใช้ แบ่งออกเป็น

1. อุปกรณ์ทั่วไป (equipment general) เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งใช้ตลอดระยะเวลาของการวิจัย ประกอบด้วย สมุดบันทึกภาคสนาม กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้บันทึกหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยรวม ซึ่งทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความแม่นยำและรวดเร็วขึ้น

2. คู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนาม (manual data collection field) ซึ่งเป็นคู่มือที่คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยทุกขั้นตอน โดยมีรายละเอียดที่สำคัญในการดำเนินการวิจัย เช่น ข้อมูลเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ข้อมูลเกษตรกรต้นแบบ ข้อมูลศูนย์เรียนรู้ แผนที่ตั้งศูนย์เรียนรู้ หลักสูตรการเรียนรู้ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แบบสังเกต การตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล การบันทึกรายละเอียดประจำวัน การบันทึกสิ่งที่สังเกตพบของนักวิจัย ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น

3. แบบสังเกต (observation) มีลักษณะเป็นประเด็นในการสังเกตแบบปลายเปิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อให้คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันสังเกตปัจจัยที่มีผลต่อการวิจัย รวมถึงพยานหลักฐานเชิงประจักษ์หรือข้อสังเกตที่สนับสนุนยืนยันในแต่ละประเด็นของการวิจัย โดยผู้สังเกตจะต้องจดบันทึกแบบทันทีทันใดตามที่ตนเอง ในลักษณะของการบันทึกผลการสังเกตแบบพรรณนาความ (behavior description) ด้วยการจดบันทึกเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามที่มีผู้สังเกตพบเห็น เพื่อนำมาใช้สำหรับการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล (รายละเอียดในภาคผนวก ง)

4. แบบสัมภาษณ์หรือแนวคำถาม (question) คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นประเด็นหลักในการสัมภาษณ์หรือพูดคุย โดยเน้นที่ความยืดหยุ่น (flexibility) ของหัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information: KI) มีเวลาในการคิด ประมวลผล วิเคราะห์ เชื่อมโยง และตอบคำถามได้อย่างหลากหลาย ครอบคลุมประเด็นแต่ละประเด็นที่ครบถ้วน รวมถึงสามารถเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้ให้ข้อมูลหลักคนอื่น ๆ ได้ ด้วยบรรยากาศเป็นกันเองแบบธรรมชาติ ดังนั้น ในช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงมักมีประเด็นในการพูดคุยนอกเหนือจากที่ระบุไว้ รวมถึงไม่ได้เจาะจงว่าต้องสัมภาษณ์หรือพูดคุยเรียงตามลำดับข้อ แต่นักวิจัยจะดูที่ความเหมาะสมของสถานการณ์ เพื่อให้การสัมภาษณ์ดำเนินไปอย่างไหลลื่นไม่ตึงเครียดจนเกินไป โดยพยายามลดช่องว่างระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยการแสดงความเคารพ แนะนำตัวเอง แนะนำวัตถุประสงค์ในการพูดคุย ขออนุญาตบันทึกเสียง ขออนุญาตถ่ายภาพ อีกทั้ง บางครั้งนักวิจัยก็ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาอีสาน) ในการพูดคุย โดยไม่เร่งรัดเพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการเพียงอย่างเดียว แต่จะให้เวลาแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ในการเล่าเรื่องราวอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากประเด็นในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ผู้ถูกสัมภาษณ์บางคนจะถูกสัมภาษณ์มากกว่า 1 ครั้ง เพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อมูล (รายละเอียดได้ในภาคผนวก จ)

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบเครื่องมือ

ในการสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบเครื่องมือ นั้น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้เครื่องมือในการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ประกอบด้วย

1. ทบทวนวรรณกรรมและศึกษาเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อค้นหาเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย
2. นำแนวคิด ทฤษฎี และตัวอย่างเครื่องมือที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและศึกษาเอกสาร มาสร้างและพัฒนาเครื่องมือ โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก

3. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้น ให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษา เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

4. นำเครื่องมือที่ได้ปรับปรุงแก้ไขไปแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมเหตุสมผลเชิงเนื้อหา ความถูกต้องเหมาะสมของภาษา และความสมบูรณ์ของประเด็นในการเก็บข้อมูล เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง

5. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้ว ลงเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่ง เพื่อดูว่าข้อมูลที่ได้รับนั้น สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่

6. นำผลที่ได้จากการลงเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่ง มาพัฒนาเครื่องมืออีกครั้ง ก่อนที่จะนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลในภาคสนาม

หลังจากที่คณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็น ประเด็นสำคัญ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำเครื่องมือส่งให้ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ นำมาปรับปรุงแก้ไข และนำไปทดลองเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในภาคสนามในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบว่าเครื่องมือนั้นสามารถนำมาซึ่งข้อมูลการวิจัยที่ครบถ้วนหรือไม่ หรือสามารถที่จะเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลหลักของการวิจัยที่ต้องการมาน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือในด้านเนื้อหา (content) เพื่อให้เครื่องมือนั้นครอบคลุมประเด็นสาระสำคัญได้ครบถ้วน มีความน่าเชื่อถือ คือ สามารถวัดในสิ่งเดียวกันได้ผลเหมือนกันด้วยความแม่นยำ (accurate) และมีค่าเที่ยงตรง (precision) ซึ่งเป็นการวัดซ้ำหลาย ๆ ครั้งก็ให้ผลเหมือนกัน จากนั้น นำผลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่งมาพัฒนาเครื่องมือให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการมากที่สุดอีกครั้งหนึ่ง รวมถึง ศึกษาประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อแก้ไขปัญหาและหาทางป้องกันก่อนที่จะลงพื้นที่ในสถานการณ์จริง

เนื่องจาก เครื่องมือที่สร้างขึ้นมุ่งเน้นที่ความยืดหยุ่น ดังนั้น ในการนำไปใช้ นักวิจัยสามารถปรับเปลี่ยนประเด็นคำถามก่อน-หลังโดยไม่ต้องเรียงตามลำดับข้อ เพื่อให้เป็นไปตามบรรยากาศของการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้ง และให้สถานการณ์ดำเนินไปอย่างไหลลื่นไม่ตึงเครียดจนเกินไป รวมถึง หากเกิดปัญหาและอุปสรรคในช่วงของการเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้วิธีการแก้ไขปัญหาแบบทันทีทันใด นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเข้าไปเข้ามาแบบสะท้อนกลับ ทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกันหรือบุคคลเดียวกัน และจากหลายแหล่งข้อมูลหรือจากหลายตัวบุคคล ทำให้ข้อมูลที่ได้มานั้น เที่ยงตรงและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภาคสนามหรือข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ด้วยทัศนะแบบคนใน (emic) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำเสนอภาพรวมของการวิจัย ในรูปของชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) พร้อมกับนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นมาสนับสนุนผลการวิจัย ซึ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การศึกษาเอกสารทั้งจากตำราวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร หนังสือ และสิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ ที่มีเนื้อหาหรือมีแนวคิดเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับการวิจัย จากนั้น นำข้อมูลมาตรวจสอบความ

ถูกต้องจากแหล่งข้อมูลที่ได้รับ เมื่อข้อมูลที่ได้มามีความครบถ้วนเพียงพอ จึงนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ (group) เพื่อสร้างฐานข้อมูล (data based) การวิจัยในลำดับต่อไป ซึ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. การศึกษาเอกสาร (documentary study) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ หรือข้อมูลมือสองจากเอกสารชุดพลังรากหญ้าพลังแผ่นดิน รวมถึงบันทึก CD-Rom ชุดเครือข่าย ประชาชนชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม วารสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของผู้ผลิตและผู้บริโภค จดหมายข่าวก้าวทันประชาคมสุขภาพอำเภออุบลรัตน์ จดหมายข่าวก้าวทันประชาชนชาวบ้านภาคอีสาน พร้อมกันนี้ คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากฐานข้อมูลทางวิชาการทั่วไป เช่น งานวิจัย ตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ บทความ สื่อสารสนเทศ เป็นต้น จัดทำฐานข้อมูลในการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เรียบเรียง ข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนและนำมาประกอบการวิเคราะห์ ผลการวิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 7 ชั้น แนวคิดเกี่ยวกับประชาชนชาวบ้าน 13 ชั้น แนวคิด นิเวศวิทยาวัฒนธรรม 9 ชั้น แนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัด 15 ชั้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 19 เรื่อง

2. การศึกษาภาคสนาม (field study) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นปัจจุบันมากที่สุด คณะผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ซึ่งเป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ภาคสนามในสถานการณ์จริง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 การสังเกต (observation) ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) หรือการสังเกตภาคสนาม (field observation) ผ่านแบบสังเกตที่สร้างขึ้น โดยเข้าไป ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อทำการสังเกต ซักถาม และจดบันทึกในประเด็นที่ เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ซึ่งเป็นการสังเกตเชิงสำรวจ (survey) สภาพโดยทั่วไปหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ งานวิจัย เพื่อหาหลักฐานหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยจดบันทึกปรากฏการณ์ที่มีผลต่อการวิจัยในทุก ด้าน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นฐานข้อมูล ซึ่งจะถูกรวบรวมเชื่อมโยงกับแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ต่อไป

2.2 การสัมภาษณ์ (interview) เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เช่น ประชาชน ชาวบ้าน เกษตรกรต้นแบบ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยเป็นการสัมภาษณ์ผ่านแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง ขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้สัมภาษณ์ไม่ได้กำหนดข้อคำถาม-คำตอบแบบเรียงข้อหรือชัดเจนตามตัวอักษร หากแต่มีความยืดหยุ่น (flexibility) ตามทักษะและความสามารถของผู้สัมภาษณ์ได้ เพื่อให้ผู้ถูก สัมภาษณ์มีอิสระในการแสดงความรู้สึกหรือข้อคิดเห็น โดยผู้สัมภาษณ์จะคอยป้อนคำถามและคอย ควบคุมประเด็นในการถาม-ตอบให้อยู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ได้มากที่สุด ใน ลักษณะแบบเจาะลึก (in-dept interview) อย่างไม่เป็นทางการ (non-informal interview) และ แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ซึ่งเป็นการสนทนาพูดคุยอย่างเป็น กันเองที่บางครั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ก็ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาอีสาน) สื่อสารโต้ตอบกัน เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่ต้องการหรือนำไปสู่ข้อมูลหลัก รวมถึง เพื่อนำไปใช้ในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ มีการสัมภาษณ์จำนวน 198 คน (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ก)

2.3 การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เป็นการนั่งสนทนากับผู้ให้ข้อมูล เป็นกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนากับคณะผู้วิจัย และระหว่างผู้ร่วม

สนทนากันด้วยตนเอง ในบรรยากาศแบบการนั่งจับเข่าคุยกัน กลุ่มเป้าหมาย เช่น ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนเกษตรกรต้นแบบ ตัวแทนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่ปรึกษาโครงการวิจัย เป็นต้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีโอกาสแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงลึก และมีอิสระในการอภิปรายในแต่ละประเด็นตามประสบการณ์ของตนเองให้สมาชิกกลุ่มเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมถึงตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่คณะผู้วิจัยได้รับ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ มีการสนทนากลุ่มจำนวน 20 กลุ่ม ผู้เข้าร่วม 92 คน โดยไม่นับชื่อซ้ำและไม่รวมคณะผู้วิจัย (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข)

2.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ซึ่งเป็นการประชุมร่วมกันของกลุ่มเป้าหมายจากหลายเครือข่าย ๆ โดยทางคณะผู้วิจัยได้เชิญตัวแทนกลุ่มเป้าหมายและที่ปรึกษาโครงการวิจัยเข้าร่วมประชุม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของคุณลักษณะและตัวชี้วัดปราชญ์ต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง วิพากษ์ผลการวิจัย พัฒนาและให้คำแนะนำคุณลักษณะและตัวชี้วัดปราชญ์ต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 18 เดือนเมษายน พ.ศ.2557 ณ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนกลุ่มอิตัน้อย เครือข่ายพ่อผาย สร้อยสระกลาง เลขที่ 64 หมู่ที่ 4 บ้านสระคูณ ตำบลโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีตัวแทนจากเครือข่ายพ่อค้าเตี๊ยม ภาษี เครือข่ายพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา และเครือข่ายพ่อผาย สร้อยสระกลาง ผู้เข้าร่วม 78 คน ครั้งที่ 2 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 19 เดือนเมษายน พ.ศ.2557 ณ ศูนย์เรียนรู้กลุ่มพันพูเกษตรพื้นบ้านอำเภอแวงน้อย เครือข่ายพ่อทัศน์ กระจาย เลขที่ 108 หมู่ที่ 6 บ้านโสกน้ำขาว ตำบลก้านเหลือง อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น มีตัวแทนจากเครือข่ายพ่อทัศน์ กระจาย เครือข่ายพ่อบุญเต็ม ชัยลา และเครือข่ายพ่อผอง เกตพิบูลย์ ผู้เข้าร่วม 74 คน รวมผู้เข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการทั้งสิ้น 151 คน โดยไม่นับชื่อซ้ำที่ปรึกษาโครงการวิจัย (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ค)

การตรวจสอบข้อมูล

ในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ข้อมูลที่ได้รับจะถูกนำมาตรวจสอบระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ และถูกนำไปตรวจสอบแบบสะท้อนกลับ (reflexive) ไปยังกลุ่มเป้าหมายอีกครั้งหนึ่งด้วยวิธีการแบบซ้ำไปซ้ำมา นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้รับมาทั้งหมดคณะผู้วิจัยใช้การตรวจสอบด้วยวิธีการแบบสามเส้า (triangulation) ประกอบด้วย การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลหรือจากฐานข้อมูล (data triangulation) จากนักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย (investigator triangulation) และจากเอกสารวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี (theory triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และนำข้อมูลที่มีอยู่ไปตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลแหล่งอื่น ๆ เพื่อเทียบเคียงความถูกต้องของข้อมูล เช่น การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของบุคคลหนึ่งไปเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของบุคคลอื่น ๆ การนำคำถามอย่างเดียวกันมาถามซ้ำอีกครั้งในสถานการณ์ที่แตกต่างกันในกลุ่มเป้าหมายเดียวกันและกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การนำข้อมูลที่มีความคลุมเครือกลับไปถามซ้ำอีกครั้ง เป็นต้น รวมถึง การนำข้อมูลไปตรวจสอบความถูกต้องในการสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ เทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกต รวมถึง นำข้อมูลที่ได้ไปเทียบเคียง

กับงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง หลักฐานพยานเชิงประจักษ์ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และน่าเชื่อถือมากที่สุด

การจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ คณะผู้วิจัยนำมาจัดหมวดหมู่ในเบื้องต้น เช่น ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ข้อมูลเกษตรกรรมแบบ ข้อมูลหลักสูตรเรียนรู้ ข้อมูลการทำเกษตรกรรม ผลสำเร็จ คุณลักษณะและตัวชี้วัดปราชญ์ต้นแบบด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ผ่านกระบวนการย้อนระลึก (reflective process) และกระบวนการสังเคราะห์ (synthesis process) เพื่อให้สามารถจัดระบบข้อมูลได้ตามลำดับเหตุการณ์และเรียบเรียงเนื้อหาให้เป็นระบบที่ชัดเจนมากขึ้น จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และวิเคราะห์สู่สังคัมพบในแต่ละประเด็น นำเสนอผลการวิจัยด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากภาคสนามเข้าเป็นเนื้อหาเดียวกัน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมกับนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนผลการวิจัยอีกครั้งหนึ่ง และเชื่อมโยงสู่การสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อข้อมูลที่ได้ผ่านการจัดหมวดหมู่และการสังเคราะห์แล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาเชื่อมโยงตามกรอบแนวคิดการวิจัยเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี หลักการทางวิชาการ และข้อมูลที่ได้จากภาคสนามเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในแต่ละประเด็นอย่างเป็นระบบ เพื่อศึกษาทำความเข้าใจรวมทั้งค้นหาประเด็นในการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะ ส่งให้ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา ปรับปรุงเพิ่มเติมตามเสนอแนะ และจัดทำรายงานผลการวิจัยตามลำดับ

การนำเสนอ

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอโดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (descriptive approach) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต ค้นคว้าเอกสารหลักฐานเชิงประจักษ์ สนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ รวมถึงข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาใช้ประกอบการนำเสนอ เพื่อยืนยันผลการวิจัยในแต่ละประเด็น

การอนุมานผลการวิจัย

ผลการวิจัยหรือสิ่งที่ค้นพบ ในการวิจัยคุณลักษณะของปราชญ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตัวชี้วัดปราชญ์ต้นแบบด้าน

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะผู้วิจัยใช้การอนุมานผลด้วยวิธีอุปนัย (method of inductive inference) ซึ่งเป็นการอธิบายโดยอ้างประสบการณ์เฉพาะของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาสนับสนุนหลักการทั่วไปหรือทฤษฎี โดยเป็นการอธิบายที่หลักใหญ่ครอบคลุมไม่ถึงเรื่องเฉพาะ กล่าวคือ เป็นการอธิบายจากเล็กไปหาใหญ่ โดยมีจุดมุ่งเน้นของการวิจัย (focus of research) ในครั้งนี้เอาไว้ว่า ผลที่ได้จากการวิจัยจะนำไปสู่ทางเลือกใหม่ในการประยุกต์ใช้หรือจุดประกายแนวความคิดหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและบุคคลทั่วไปในสังคมวงกว้าง รวมถึง ใช้ประโยชน์ในการวางแผนนโยบายทั้งในระดับกระทรวงและระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ทั้งที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน (ระดับบุคคลและครอบครัว) และแบบก้าวหน้า (ระดับชุมชนและประเทศ) จนสามารถก้าวสู่การพึ่งตนเอง (แบบพื้นฐาน) และพึ่งพากันเอง (แบบก้าวหน้า) ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ในการนำไปใช้จึงควรมีการประยุกต์ให้เกิดความเหมาะสมหรือเข้ากันได้กับบริบท (context) ทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม ภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้ผลการวิจัยสามารถก่อเกิดประโยชน์แก่สังคมวงกว้างได้อย่างเป็นรูปธรรม